

בודאי הי' לו מנגדים על זה וקטרגו לפני פרעה שהוא נגד הדת, ועל זה השיב פרעה אני פרעה ובידי לעשות מה שברצוני, ואפשר לכוון בזה מה שכתב רש"י ז"ל על אני פרעה וז"ל, שיש יכולת בידי לגזור גזרה על מלכותי ואני גזור שלא ירים עכ"ל, ולכאורה הוא אך למותר, דפשיטא שיש יכולת ביד המלך לעשות כרצונו, ומה בעי רש"י בזה. אבל בהנ"ל יובן, יען שהיו מנגדים לזה מוכרח הי' לעמוד כנגדם ולומר דהוא מלך ויש יכולת בידו לגזור גזרה כרצונו, והבן. והנה ידוע דבעת שרוצה השי"ת לעשות איזה ישועה לישראל, תמיד יש איזה מקטרג שמקטרג על ישראל, כמו שהיה גבי גאולה של מצרים שטען השר של ים הללו והללו [עי' זוהר ח"ב קע, בן אבל כשרוצה השי"ת להושיע את ישראל אינו משגיח על המקטרגים כלל וכלל. וזה המכוון במדרש הנ"ל, מן אני של בשר ודם אנו למדים על אני של הקב"ה, היינו כמו התם גבי פרעה שאמר אני פרעה ולא השגיח על המקטרגים שקטרגו נגדו, כמו כן כשיבא אני של הקב"ה שיאמר אני עשיתי ואני אשא היינו שלא ישגיח על המקטרגים כלל ויושיע את ישראל כמו שעלה ברצונו, וא"ש והבן.

ובזה נראה לפרש מאמר קרא בויגש [בראשית מו, ד] "אנכי ארד עמך מצרימה ואנכי אעלך גם עלה", ר"ל גם לרבות אף אם אינך כדאי כמו שהי' באמת דהשר טען הללו והללו וא"ש והבן.

והשי"ת יושיענו במהרה ברצונו המוחלט בלי שום אתערותא דלתתא אכ"ר.

◇ ◇ ◇

כי נשני את כל עמלי ואת כל בית אבי [מא, נא] אתמול כ"ו אדר תרצ"ג שמעתי פה על חתונה מהרב הגדול ר' שמואל

קץ שם לחושך, שכל זמן שיצר הרע צעולם אופל וללמות צעולם דכמיז [שם] אבן אופל וצלמות, נעקר יצר הרע מן העולם אין אופל וצלמות בעולם, עכ"ד. ונראה ביאורו עם מה שראיתי בסה"ק עבודת ישראל לרבינו מקאזניטץ [שם] שכתב בטעם דעל תיבת ויהי נקוד זקף גדול, על שם הכתוב [תהלים קמה, יד] "זוקף ה' לכל הנופלים", שהשי"ת זוקף את ישראל הכפופים בגלות מכח גזרות קשות, השי"ת מבטל מהן אלו הגזרות הקשות אשר כופפים אותן לבל יכלו שאת ראשם ח"ו, ובהבטל מהם כל הגזרות הרעות אזי יכולים שאת ראשם ולעמוד בקומה זקופה, אבל עיקר הבקשה על זה שעי"ז יהיה נישא גם הבורא ב"ה כי בכל צרתם לו צר [ישעיה סג, ט], וכמש"ה [עי' שמואל ב ז, כג] "אשר פדה גוי ואלקיו", כי כביכול גם האלקות נפדה עמנו, וכאשר הבטיח ליעקב אבינו ע"ה [בראשית מו, ד] "אנכי ארד עמך מצרימה וגו' גם עלה", גם לרבות השכינה הקדושה אשר היא בינינו בחורבן, גם היא תעלה עמנו, עיי"ש עפ"י דרכו הקדוש [חסר ההמשך]

◇ ◇ ◇

אני פרעה [מא, מד]

לסדר מקץ תרע"ז

רבי יהושע דסקנין צטס ר' לוי אמר מן אני של צטר ודס את למד אני של הקצ"ה, מה אני של צטר ודס על ידי שאמר פרעה הרשע ליוסף [בראשית מא, מד] אני פרעה הי' לו כל הכבוד הזה, לכשיצא אני של הקצ"ה אני עשיתי ואני אשא [ישעיה מו, ד] על אחת כמה וכמה, ע"כ במדרש [ב"ר צ, א]. והוא פלא וצריך הבנה, וכי זה הגדיל את יוסף מה שאמר פרעה אני פרעה, הלא אדרבא זה הקטין אותו שהוא גדול ממנו.

אבל יראה לפרש בס"ד, דהנה ידוע [שם פט, ז] דהי' כתוב בנימוסי מצרים שעבד אל ימלוך כמבואר ברש"י ז"ל [מא, יב], וא"כ בודאי בעת שרצה פרעה להמליך את יוסף

ה' יתברך יעזור לנו בלי המגיד

אל הרבי ממזריץ' בא כפרי אחד עם אשתו
וביקשו ממנו שיתפלל עליהם שייפקדו, והמגיד
רצה שייתנו לו נ"ב זהובים כמניין בן ואז יבטיח
להם. הכפרי שנבהל לשמוע סכום עצום אמר
שייתן לו עשרה זהובים, אך המגיד ממזריץ' לא
הסכים. חשב הכפרי שיסדר את העניין בכי טוב
והמגיד לא ירגיש בזה, כי הכפרי חשב אותו
לבטלן בענייני ממונות, ועל כן הלך לשוק
והחליף כ' זהובים למטבעות הרבה של נחושת,
ונכנס שוב לחדר המגיד ופיזר כל המטבעות
על השולחן ואמר: ראו כמה כסף נתתי. אמר לו
המגיד: אין כאן נ"ב זהובים ואיני יורד מהסכום.
פנה הכפרי לאשתו בכעס ואמר לה: קחי את
הכסף מעל השולחן, ה' יתברך יעזור לנו בלי
המגיד. תכף נהיה המגיד בשמחה ואמר: על
זה עיני נשואות. ודברי הכפרי נשמעו בשמים
ופעל שיהיה לו בן זכר.

ולהחזיקם ולא ידעו ולא יבינו דבר ה' "בפרוח רשעים כמו עשב, ויציצו כל פועלי און, להשמדם עדי עד" (תהלים צ"ב, ח'), ואז אוי למחזיקיהם ולמחניפיהם. וכן באה"ק הדבר ברור כשמש שתקיא הארץ אותם, כי היא פלטרין של מלך ואינה מקיימת עוברי עבירה ומכ"ש עוברים להכעים (אינני בא לא לקלל ולא לברך, אלא כיון שהדברים כתובים בתורה על כרחנו יתקיימו).

החבדל בין המנהיגים להמון הנספח ו. ואין לטעות בדברים אלו לאמר, כי כל הנגררים אחריהם מזרע עמלק הן. חלילה לאמר כן, כי הדברים אמורים כאן רק על ראשיהן ומנהיגיהם, מוריהם ומדריכיהם, כתבניהם ודרשניהם, אלו הם מזרע עמלק, העומדים בראש צבאותיהם להלחם נגד הקב"ה, אבל כל ההמון הנספח עליהם מזרע ישראל, הולכים אחריהם כבהמה בבקעה. כמ"ש הגר"א, שע"ז נאמר (תהלים ק"ו, ל"ה) ויתערבו בגויים וילמדו מעשיהם.

מה עלינו לעשות למצב נורא כזה ז. מה עלינו לעשות למצב נורא כזה אשר לא היה אצלנו מיום היות ישראל לגוי? האם עלינו להתיאש ולישב בחיבוק ידיים, עד אשר ירחמו מן השמים? חלילה להעלות כן על הדעת! ובשם הגאון בעל נפש החיים ז"ל אומרים על סיום המשנה בסוף סוטה (מט:): "ואנו אין לנו להשען אלא על אבינו שבשמים", אשר המשנה שם מודיעה אותנו את הקללות אשר תחולנה בעיקבתא דמשיחא. ואמר הגאון כי הדברים האחרונים שבמשנה זו גם הן קללה, והיא יותר נוראה מכל הקללות שלפניה, כי יראי ה' שיהיו בימים ההם יתיאשו וירפו ידיהם מללחום מלחמת ה', והיא טעות גדולה, והמקרא צווח (תהלים ס"ח, ל"ה) "תנו עוז לאלקים", אבל עלינו לחפש ולמצוא בתורה דרכי המלחמה הזאת ואופניה.

ח. והנה כלל גדול נמסר לנו "אם לא תדעי צאי לך בעקבי הצאן" (שיר השירים א', ח'), בדרך שדרכו בה אבותינו מעולם, (רש"י). וא"כ עלינו להתבונן מה עשו אבותינו בשעת גזירת השמר. ומצינו שני יו"ט שנקבעו

השלישי בטי' לחדש מנחם אב, ותהיה לששון ולשמחה וליום טוב.

והבית השלישי יבנה ע"י משיח בן דוד. והנה מגילת רות מלמדת אותנו שבזכות קיום מצות לקט ושכחה ע"י בועז נזדווגה לו רות, ומצאצאיה נולד דוד בן ישי, ומשיח בן דוד יבנה בית המקדש אשר שם מקריבין כל הקרבנות. נמצא שכל הענין התחיל בקיום מה שנאמר "ובקצרכם את קציר ארצכם וגוי ולקט קצירך לא תלקט", ואמרה התורה פסוק זה דווקא בין שבועות לראש השנה לרמז שלעתיד לבא יכנס יום טוב הכי גדול בין עצרת לראש השנה. ועפ"י אמרו רז"ל "ללמדך שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי מעלין עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנות בתוכו".

ולאור זה אפשר להבין דברי המשנה שילהי תענית (פ"ד מ"ח) אמר רשב"ג לא היו ימים טובים לישראל כט"ו באב וכיוה"כ שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין וכו' יוצאות וחולות בכרמים ומה היו אומרות? בחור שא נא עיניך וראה מה אתה בורר לך אל תתן עיניך בנזיל תן עיניך במשפחה וכו' עיי"ש, אשר כל הלומד יתמה שבשלמא ביוה"כ כשהיו ישראל בבחינת מלאכים ונקיים מחטא שפיר דמי שאמרו בנות ישראל "בחור שא עיניך", אבל בט"ו באב אמאי לא חששו להרהורי עבירה? ולהנ"ל אי"ש שענין ט"ו באב הוא יום טוב על שם העתיד לבא שיהיה יום זה - שהוא יום השביעי של חנוכת המקדש השלישי שנבנה בטי' באב - גמר חנוכת המזבח כשתכלה זוהמת הנחש ויתבטל יצר הרע. ושמחת יום זה מעין שמחה של בנין השלישי, ואין שטן ואין פגע רע.

ולפי"ז תתפרש סוף המשנה דהתם וז"ל: וכן הוא אומר (שה"ש ג,יא) "צְאִינָה וּרְאִינָה בְּנוֹת צִיּוֹן בַּמֶּלֶךְ שֶׁלֹּמֶה בְּעֶטְרָה שְׁעֶטְרָה לוֹ אִמּוֹ

שבעל פה, לכן לא נכתב הטעם בפירוש אלא נמסר בעל פה ונכתב רק ברמז, ביתור וכפל לשון הכתוב.

והיות ראש השנה יום הדין זהו חלק מתורה שבעל פה, וכן ענין שמיני עצרת שאחר הקרבנות השבעים פרי החג כנגד עי' האומות מקריבים פר אחד כנגד האומה היחידה (ע"י סוכה נה:), והוא כנגד יום טוב של לעתיד לבא שאז לא יתערב זר בשמחתנו (וע"י בדברינו פי' פנחס כט,לה), ועל יום זה נאמר (ראה טז,טו) "והיית אך שמח" שאז יהיה רק שמחה שלימה. ודבר זה נמסר בתורה שבעל פה ולכן לא מצינו הטעם מפורש במקרא.

(כג,כב) **ובקצרכם את קציר ארצכם לא תכלה פאת שדך בקצרך ולקט קצירך לא תלקט לעני ולגר תעזב אתם אני ה' אלקיכם.**

וברש"י הביא דברי התו"כ אמר ר' אבדימי ברבי יוסי מה ראה הכתוב ליתנם באמצע הרגלים, פסח ועצרת מכאן ור"ה ויוה"כ מכאן? ללמדך שכל הנותן לקט שכחה ופאה לעני כראוי מעלין עליו כאילו בנה בית המקדש והקריב עליו קרבנותיו בתוכו, עכ"ל. ותמוה מה ענין מצוות לקט שכחה ופאה אצל בנין בית המקדש, ולמה נכתבו דווקא באמצע פרשת המועדות?

ואפשר לומר שבכאן רמז הכתוב למועד שיהיה באמצע הרגלים, דהיינו תשעה באב של לעתיד לבא, וכמו שמבשר הנביא זכריה (ח,יט) "צום הרביעי וצום החמישי [דהיינו ט' באב] וצום השביעי וצום העשירי יהיה לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים", והיינו שכשם שבית ראשון ושני נחרבו בטי' באב, כשיבא בן דוד ויגאלנו במהרה יבנה המקדש

ימות השנה. עוד יש להבין שהתחיל הלכה זו "לפיכך" צריך כל אדם וכו' שמשמעותו שדבר זה נלמד ממה שאמר מקודם בענין תקיעת שופר, וצריך ביאור. גם המשך "ומפני ענין זה" צ"ב.

אמנם בהתבוננו בלשון הכתוב יובן כמין חומר, שהנה כבר כתבנו (בראשית ב, ג) שיש חילוק בין "זכר" ל"זכרון", ש"זכר" מורה לזכור איזה דבר, ואין המכוון כי אם זכירת הלשעבר, אבל אינו גדר ציון וסימן על להבא, מה שאין כן "זכרון" הוא ענין הצבת דבר שיחייב הזכירה להבא. ולפי"ז פירוש תיבת "זכרון" הנאמרה בשופר הוא על להבא, והיינו שכל ימות השנה יזכור האדם ענין ההתעוררות של תקיעת שופר, כלומר שישים אל לבו הרמז של עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וכו', וזהו מקורו של הרמב"ם באמרו "לפיכך" צריך כל אדם שיראה עצמו כל השנה כולה כאילו חציו זכאי וכו'.

וענין "עורו ישנים משנתכם" הגדיר הרמב"ם שיראה את עצמו כל השנה חציו זכאי וחציו חייב, וצריך ביאור. עוד יש לעיין שבשלמא מי שרובו זכיות הרי מדרך הצדיקים לראות עצמם כאילו לא יצאו כלל ידי חובתם ולא קשה מה שרואה עצמו חציו חייב, אבל הרשע היודע שרוב מעשיו מלאים מרמה איך יחשוב שהוא חציו זכאי.

ויתכן לפרש שהנה אמרו חז"ל שבתחלה עלה במחשבה לברוא את העולם במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים שיתף מדת הרחמים למדת הדין (בראשית רבה פרשה יב, טו הובא ברש"י בראשית א, א). ובאמת מי יעמוד לפניו ית' בדין ומי ימצא עומק הדין, ואפילו הצדיקים והקדושים. ולעומת זה במדת הרחמים אפיי רשעים גמורים נידונים בחסד, ואפיי "אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו, ויחוננו ויאמר פדעהו

ביום חַתַּנְתּוּ וביום שמחת לבו", "ביום חתונתו" זה מתן תורה "וביום שמחת לבו" זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו, ע"כ, ש"ביום חתונתו" הכוונה על יום הכיפורים, יום מתן לוחות שניות (עיי"ש ברש"י), ו"יום שמחת לבו" קאי על ט"ו באב כי הוא יום גמר חנוכת המזבח דמקדש שלישי. ועל זה מרמזת המשנה באמרה "בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו", ודו"ק.

(כג, כד) בחדש השביעי באחד לחדש יהיה לכם שבתון זכרון תרועה מקרא קדש.

להבין הלשון "זכרון" תרועה י"ל שהנה הרמב"ם בפ"ג מהלי תשובה ה"ד כתב אע"פ שתקיעת שופר בראש השנה גזירת הכתוב, רמז יש בו, כלומר עורו ישנים משנתכם ונרדמים הקיצו מתרדמתכם וחפשו במעשיכם וחזרו בתשובה וכו' הביטו לנפשותיכם והטיבו דרכיכם ומעלליכם ויעזוב כל אחד מכם דרכו הרעה ומחשבתו אשר לא טובה. "לפיכך" צריך כל אדם שיראה עצמו "כל השנה כולה" כאילו חציו זכאי וחציו חייב וכן כל העולם חציו זכאי וחציו חייב, חטא חטא אחד הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף חובה וגרם לו השחתה, עשה מצוה אחת הרי הכריע את עצמו ואת כל העולם כולו לכף זכות וגרם לו ולהם תשועה והצלה וכו'. ומפני ענין זה נהגו כל בית ישראל להרבות בצדקה ובמעשים טובים ולעסוק במצוות מראש השנה ועד יום הכפורים יתר מכל השנה, ונהגו כולם לקום בלילה בעשרה ימים אלו ולהתפלל בבתי כנסיות בדברי תחנונים ובכיבושין עד שיאור היום. עכ"ל.

ויש להעיר בדבריו הקדושים שמתחיל ומסיים בעניני ראש השנה והרמז שיש בקול שופר, ובאמצע כותב איך שיתנהג האדם בכל